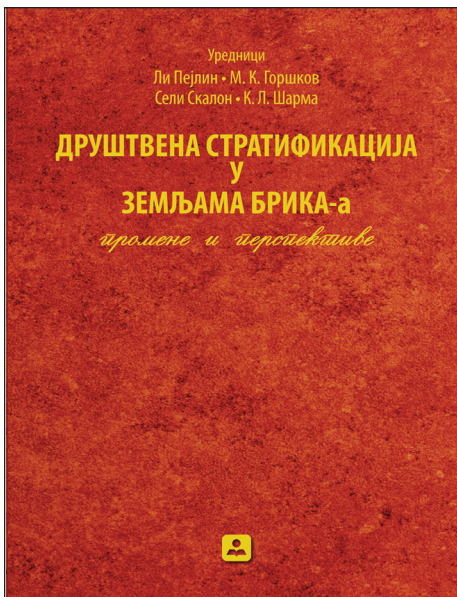

Vera A. Vratuša¹
Univeristy of Belgrade
Faculty of Philosophy
Department of Sociology
Belgrade (Serbia)

UDC 316.34(81+470+540+510)(049.32)
Opinion/Review
Accepted 28/03/2018
doi: [10.5937/socpreg52-16763](https://doi.org/10.5937/socpreg52-16763)

THE REVIEW OF SERBIAN TRANSLATION OF THE HANDBOOK ON SOCIAL STRATIFICATION IN THE BRIC COUNTRIES – CHANGE AND PERSPECTIVES

Serbian state publisher of textbooks, Belgrade, 2014, 846 pp

Abstract: Serbian State Publisher of Textbooks from Belgrade once more confirmed its dedication to the mission of contributing to increase the quality of education and development of science and culture in Serbia through publishing important contemporary educational texts of high quality. Just one year after the World Scientific Publishing Co. in Singapore published the English original (2013), they offered to the domestic social science community and general public the Serbian translation of the results of the pioneering comparative research of *Social stratification in BRIC countries - Changes and Perspectives*, which was published in 2014 by Serbian State Publisher of Textbooks. This path breaking compendium edited leading sociologists with up to date research findings from China (Li Peilin, Institute

for sociology of the Chinese academy of social sciences, CASS, 2005), Russia (M.K. Gorshkov, Institute for sociology of the Russian academy of sciences, RAS, 2009), Brazil (Celi Scalon, Federal University in Rio de Janeiro, 2009) and India (K.L. Sharma, National university in Jaipur, 2010). Mentioned editors gathered teams of researchers in respective countries. Only K.L. Sharma, wrote alone nine thematic chapters on: social stratification changes; working class; peasants; entrepreneurs; middle class; income inequality;

¹ vera.veritas@gmail.com

educational inequality; consumption and class consciousness and values, paying special attention to castes specific to Indian society.

Keywords: BRIC countries, social stratification, social changes.

This voluminous (846 pages) compendium informs readers that the acronym BRIC countries was coined by Jim O'Neel, chief economist of the Goldman and Sax investment Bank, in the 2001 report "The World Needs Better Economic BRICs", predicting two years later in the report "Dreaming with BRICs: The Path to 2050" that Brazil, "world raw material basis" will surpass France in 2031, Russia, "world oil and gas pump", will surpass Germany in 2028, India, "a world office", will surpass Japan in 2032 and China, "a world factory", will surpass USA in 2041. Thus, BRIC countries will become new members in the club of leading world economic powers.

Self-identification of the political and economic leaders of four countries with the new acronym can be traced to the First summit of BRIC countries held on Jun 6. 2009. in Jecaterinbourg, when the joint BDP amounted to 8,948.849 billion of US\$, Chine contributing 54,9%, Brasil 17,6%, India 13,8% and Russia 13,7%, with Russia leading in terms of BDP per capita (11.796,92US\$ per 140 million inhabitants out of which 4/5 live west of Ural in European peninsula espousing predominantly (90%) orthodox Christianity confession, leaving less urbanized eastern Asian part of the country sparsely populated with 1 person per 1km² and with high concentration of poverty and unemployment). Brazil attained the second place among BRIC countries according to BDP (8.235,49 US\$ per 190 million predominantly Catholic inhabitants out of which 49,4% are whites, 43,8% mulatos and 7,4% Afro-Latin-Americans, with manual workers outnumbering office clerks in urban centers (47,6% : 30%), prevalence of personal care in service sector and only one half of work force employed in formal sector with complete documentation. High concentration of wealth and income characterizes especially the most industrialized and urbanized south - eastern region (Gini coefficient 0,53), while poverty (45 million of inhabitants living under the poverty line), is concentrated the most in the least urbanized and pore north - eastern region. China and India, on the other hand, in 2009. were still developing countries. China attained 3.312 US\$ BDP per 1.339,7 millions of predominantly (92%) Han inhabitants, with rising average age due to implementation of one child per nuclear family demographic policy, out of which 50,32% still lived in rural regions. India in the same period attained 1.022 US\$ BDP per 1,210,0 millions of predominantly (72%) Hindu inhabitants of Indo-Aryan and Dravidic origin, still divided into four main castes in spite of the equality guaranteed by the Constitution (the Brahmins, the Kshatriyas, the Vaishyas, Shudras, untouchables) and growing middle class in service sector. The look at the participation of agricultural, industrial and service economic sectors in formation of BDP in these countries reveals as well that Russia (4,7%; 32,9; 62;4) and Brazil (6,1%, 25,4, 68,5) finished the process of urbanization and industrialization by 2009, while China (10,6; 46,8; 42,6) and India (17,2%; 28,4%; 54,4%) still did not finish these processes, especially in underdeveloped and predominantly rural and poor regions. In spite of these considerable differences among four members, the BRIC countries club during the Third Summit held in Sanya in 2011 welcomed still another country, South Africa, as the fifth member and

formulated concrete plan of future cooperation in realization of common interest for restructuration of the present economic and social world order and joint investments in infrastructure in developing countries, former colonies and semi colonies, on the periphery of the world capitalist economic system. Let us mention in this context that on September 4, 2017, was held the ninth BRICS Summit in Xiamen, during which were made ever more concrete decisions in the same direction (comp. Official internet site at the address <https://brics2017.org/English/>).

Due to common historical experience lasting several decades of building socialism under the leadership of the Communist parties in Russia and China inspired by Marxist literature and achievements in the field of mass education, health and nuclear and space science development, comparative researchers of these two BRIC countries often apply the theoretical framework of “transition” from the planned to the market economy institutions after the dissolution of Soviet union in 1991 and introduction of the so called socialist market economic reforms and opening up to the world market in China from the end of 1970s, however in the name of the socialism of Chinese colors.

“Transition” processes, above all privatization of state property, were accompanied by the rising social inequality and unequal income distribution (the Gini coefficient attained the maximum value of 0.56 in 1996 in Russia, and diminished to 0,40 in 2009, while in China it grew from 0,25 in 1974, the last year before the reform, to 0,49 in 2006. A simple class structure of workers, peasants, intellectuals and cadres differentiated into a complex class structure including big landowners, small and middle entrepreneurs, self-employed, managers in foreign owned firms, professionals and technicians in public and private domestic enterprises and service firms, on the one side, and unskilled migrant peasant workers, landless agricultural workers, working pore (earning less than half of the minimal monthly salary, insufficient to buy food necessary for minimal daily intake of calories) and unemployed on the other side of social hierarchy.

Brazil and India, former colonies of Portugal and Britain, however, after regaining independence, both had periods of strong state economy intervention. National capitalist oriented political regime of Vargas implemented state controlled redistribution measures and economic policy of industrialization through import substitution, which contributed to the social integration of the well organized working class into the system. According to its Constitution, India was up to 1991 state deregulation and privatization reforms, a democratic, socialist and welfare state. Experience of state’s leading role in industrialization was very well known throughout Eastern-Asian Confucian countries led by Japan since after the Second World War, or, for that matter, in Czarist Rusia where westernization and modernization of society was led by Russian Czars like Peter the Great at the top of the state apparatus since late 17th century. After instauration of neo-liberal economic reforms, there came about the process of privatization of state ownership in Brazil and India, also. Contributing authors mostly hailed the process of privatization which, according to them, opened more social opportunities for developing capacities and work places in cities for pore rural population, thus, diminishing number of people below the poverty line. Contributing authors, however, also could not avoid to notice that transition from the economic policy oriented towards domestic market to the export orientation on the world capitalist market, brought as well the crystallization of high levels of inequality in income, consumption styles and educational opportunities.

Even though the chief editor and writer of introduction, Lee Payleen, stresses that modernization models in four BRIC countries differ drastically from those in western countries and that this new practices will demand that scientists write anew the theory of modernization, practically all contributing authors indorse main tenant just of this theory in their analysis of structural changes in BRIC countries, interpreting them as different phases of universal processes of urbanization, industrialization and socio-cultural modernization, proceeding at different, increased, speeds, towards contemporary, market, civil, individualistic and rational, consumerist post-industrial and Western society model. They almost totally avoid mentioning globally dominant social production relations of capital accumulation nor do they point out to its internal contradictions, that systemically reproduce social inequality, poverty, domination and exploitation.

While analyzing social stratification, all of the contributing authors chose a combination of neo-Weberian conflict variant and neo-Durkhemian consensual variant of functionalist positivist social inequality and hierarchical structuration research paradigm (Vratuša, 2006/2014). If they criticize social inequality at all, it is not done from the standpoint of elimination of class division of labor as its main systemic structural source, but from the typical functionalist positivist standpoint of finding the way to integrate and mutually adjust interests between and within classes and to instate in the newly emerged situation dynamic competitive and harmonious social order. Their neo-Weberian seven or twelve class/layer classification model is defined on the basis of a combination of the occupation and the labor market status of individuals (employer, employed, self-employed) in terms of goods and qualifications these individuals posses, which influence their life chances. Their stratification models do not contain the core part of the ruling class – owners of control packages of shares in transnational corporations and banking institutions. Therefore no chapter in the monograph on BRIC countries is dedicated to the ruling class. There are only scattered information on small percentage of big landowners and employers in countryside and concentration of wealth in the hands of majority owners in several big international corporations and financing institutions.

The Handbook on Social Stratification in the BRIC Countries – Change and Perspective is valuable comparative study of social factors of the economic, political and cultural growth and development. It also presents a solid starting point for needed follow up study of the transformation trends of social structure and existing dominant social reproduction relationships on the world scale.

Вера А. Вратуша¹
Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за социологију
Београд (Србија)

ОСВРТ НА СРПСКИ ПРЕВОД ПРИРУЧНИКА ДРУШТВЕНА СТРАТИФИКАЦИЈА У ЗЕМЉАМА БРИК – ПРОМЕНЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ

Завод за уџбенике, Београд, 2014, 846 стр.

(Превод *in extenso*)

Апстракт: Завод за уџбенике из Београда је потврдио своју посвећеност мисији доприношења повећавању квалитета образовања и развоју науке и културе у Србији кроз објављивање значајних савремених образовних текстова високог квалитета, када је 2014. године, само годину дана после објављивања енглеског оригинала у 2013. години од стране Светске Научне издавачке корпорације из Сингапура, понудио домаћој друштвеној научној заједници и широј јавности српски превод резултата пионирског упоредног истраживања *Друштвена стратификација у земљама БРИК – Промене и перспективе*. Овај пионирски зборник су уредили водећи социолози са савременим истраживачким налазима из Кине (Пејлин Ли, Институт за социологију Кинеске академије друштвених наука, 2005), Русије (М. К. Горшков, Институт за социологију Руске академије наука, 2009), Бразила (Сели Скалон, Федерални универзитет Рио де Женеира, 2009) и Индије (К. Л. Шарма, Национални универзитет у Џаепоуру, 2010). Поменути уредници су окупили тимове истраживача у одговарајућим земљама. Једино је К. Л. Шарма сам написао свих девет тематских поглавља о: променама друштвене стратификације; радничкој класи; сељаштву; предузетницима; средњој класи; неједнакости прихода; образовној неједнакости; потрошњи, као и о класној свести и вредностима, посвећујући особену пажњу кастама специфичним за Индијско друштво.

Кључне речи: земље БРИК, социјална стратификација, друштвене промене.

Овај обимни зборник (846 страна) обавештава читаоце да је акроним БРИК земље сковао Џим О'Нил, главни економиста Голдман и Сакс инвестиционе банке у извештају из 2001. године „Свету су потребне боље економске БРИКс (акроним на енглеском значи „цигле“), предвиђајући две године касније у извештају „Сањање

¹ vera.veritas@gmail.com

са БРИК-с: Пут до 2050.“, да ће Бразил, „светска материјална база“ превазићи Француску 2031, да ће Русија, „светска нафтна и гасна пумпа“, превазићи Немачку 2028 годину, да ће Индија, „светска канцеларија“, превазићи Јапан 2032. године и да ће Кина, „светска фабрика“, превазићи САД 2041. године. БРИК земље ће тако постати нови чланови клуба водећих светских економских сила.

Самоидентификација политичких и економских вођа четири земље са новим акронимом може да се прати до првог самита БРИК земаља који је одржан 6. јуна 2009. године у Јекатеринбургу, када је њихов заједнички бруто друштвени прописивод износио 8,948.849 милијарди САД \$, којој суми је Кина доприносила 54,9%. Бразил 17,6%, Индија 13,8% и Русија 13,7%, с тиме да је Русија водила у изразима БДП по глави становника (11.796,92\$ на 140 милиона становника, од којих 4/5 живе западно од Урала у оквиру европског полуострва, обухватајући становништво претежно (90%) православно хришћанске вероисповести, остављајући тако мање урбанизовани источни азијски део земље ретко насељеним, једна особа по квадратном километру, с високом концентрацијом сиромаштва и незапослености). Бразил заузима друго место међу земљама БРИК према БДП (8.235,49 \$ на 190 милиона првенствено католичког становништва, од којих су 49,4% белци, 43,8% мешанци и 7,4% Афролатино Американци, међу којима су мануелни радници бројнији од административног особља у градским центрима (47,6% : 30%), док у сектору услуга преовладава лична помоћ и брига, а само половина запослене радне снаге у формалном сектору поседује комплетну документацију. Висока концентрација богатства и дохотка одликује нарочито највише индустријализовани и урбанизовани југоисточни регион (Џини коефицијент износи 0,53), док је сиромаштво (45 милиона становника живи испод линије сиромаштва), највише концентрисано у најмање урбанизованим и сиромашним североисточном региону. Кина и Индија, с друге стране, 2009. године биле су и даље земље у развоју. Кина је постигла 3.312 \$ БДП по 1.339,7 милиона превасходно (92%) Хан становника, са растућом просечном старошћу, услед примене демографске политике једног детета по нуклерној породици, од којих 50,32% и даље живе у сеоским областима. Индија је у истом периоду достигла 1.022 \$ БДП по 1,210,0 милиона превасходно (72%) Хинду становника индоаријевског или дравидског порекла, који су и даље подељени у четири главне касте упркос једнакости гарантоване Уставом (Брамани, Кшатрије, Вајшије, Шудре, и недодирљиви), са растућом средњом класом у сектору услуга. Поглед на учешће пољопривредног, индустријског и услужног економског сектора у формирању БДП у овим земљама, такође показује да су Русија (4,7%; 32,9; 62;4) и Бразил (6,1%, 25,4, 68,5) завршили процес урбанизације и индустријализације до 2009, док Кина (10,6; 46,8; 42,6) и Индија (17,2%; 28,4%; 54,4%) још нису довршиле ове процесе, нарочито у мање развијеним пољопривредним и сиромашним областима.

Упркос овим значајним разликама између четири чланице, клуб БРИК земаља је током Трећег састанка на врху одржаног у Сањи 2011. године, изразио добродошлицу још једној земљи, Јужној Африци, као петој чланици, те формулисали конкретан план будуће сарадње у остваривању заједничких интереса за реконструкцију постојећег економског и друштвеног поретка и заједничких инвестиција у инфраструктуру у земљама у развоју, бившим колонијама и полуколонијама, на периферији светског капиталистичког економског система. Поменимо у овом контексту да је

4. Септембра 2017. године одржан Девети састанак на врху земаља БРИКС-а у Кси-амени, током којег су донете све конкретније одлуке у истом смеру (уп. Званичну страницу на адреси <https://brics2017.org/English/>).

Услед заједничког историјског искуства од више деценија изградње социјализма под вођством комунистичких партија у Русији и Кини, инспирисанима марксистичком литературом и постигнућима у области масовног образовања, здравства и развоја нуклеарне физике и науке о свемиру, компаративна истраживања ове две земље БРИКС-а често примењују теоријски оквир „транзиције“ са планских на тржишне економске институције након распада Совјетског Савеза 1991. године и увођења такозваних социјалистичких тржишних економских реформи и отварања Кине светском тржишту још крајем 1970-их година, али у име социјализма кинеских боја.

Процеси „транзиције“, пре свега приватизација државног власништва, били су пропраћени растућом друштвеном неједнакошћу и неједнаком расподелом прихода (Џини коефицијент је достигао максималну вредност од 0.56 у 1996. години у Русији, па се смањио на 0,40 у 2009. години, док је у Кини порастао са 0,25 1974, последње године пре реформе, на 0,49 2006. Једноставна класна структура радника, сељака, интелектуалаца и кадрова се диференцирала у сложену класну структуру која је укључивала велике земљопоседнике, мале и средње предузетнике, самозапослене, менаџере у компанијама у страном власништву, стручњаке и техничаре у јавним и приватним домаћим предузећима и услужним фирмама, с једне стране, те неквалификоване мигрирајуће сељаци-раднике, пољопривредне раднике без земље, сиромашне запослене (који зарађују мање од половине минималне месечне наднице, недовољне за куповину хране неопходне за минимални дневни унос калорија) као и незапослени, на супротној страни друштвене хијерархије.

Бразил и Индија, бивше колоније Португала и Британије, међутим, након повраћаја независности, обе су такође прошле кроз периоде снажне државне интервенције у привредне токове. Национално-капиталистички оријентисани политички режим Варгаса, применио је мере државно контролисане прерасподеле и економску политику индустријализације кроз замену увоза, које су допринеле друштвеној интеграцији добро организоване радничке класе у систем. Индија је према својем Уставу, до 1991. године када су уведене мере државне дерегулације и приватизације, била демократска, социјалистичка држава благодестања. Искуство руководеће улоге државе у индустријализацији је врло добро познато у земљама целокупне источне Азије са конфучијанском традицијом, предвођене Јапаном од завршетка Другог светског рата, али и, сетићемо се, царистичком Русијом, где су позападњење и модернизацију друштва предводили руски цареви, попут Петра Великог, на врху државног апарата још од касног XVII века. Након увођења неолибералних економских реформи, дошло је до процеса приватизације државног власништва такође и у Бразилу и Индији. Аутори прилога у Зборнику већином поздрављају процес приватизације који према њима отвара више друштвених могућности за развијање капацитета и отварање радних места у градовима за сиромашно рурално становништво, смањујући на овај начин број људи испод линије сиромаштва. Аутори прилога у Зборнику, међутим, такође нису могли да избегну а да не примете да је прелаз са економске политике оријентисане на домаће тржи-

ште на извозну оријентацију на светско капиталистичко тржиште, такође довело до кристализације високог нивоа неједнакости у приходима, стиливима потрошне и образовним могућностима.

Мада главни уредник и писац уводног текста Ли Пејлин, наглашава да се модели модернизације у четири земље БРИК-а драстично разликују од оних у западним земљама, као и да ове нове праксе захтевају да научници изнова напишу теорију модернизације, практично сви аутори који имају прилоге у Зборнику усвајају главну поставку управо од ове теорије приликом своје анализе структурних промена у земљама БРИК, тумачећи их као различите фазе универзалног процеса урбанизације, индустријализације и друштвено-културне модернизације, која напредује различитим, повећаним, брзинама, у смеру савременог, тржишног, цивилног, индивидуалистичког, рационалног, потрошачког, постиндустријског и западног друштвеног модела. Они готово да не помињу уопште светски преовладавајуће друштвене производне односе акумулације капитала, нити указују на његове унутрашње противречности, које систематски репродукују друштвену неједнакост, сиромаштво, доминацију и изабљивање.

Приликом анализирања друштвене стратификације, аутори прилога у Зборнику су сви одабрали комбинацију неовеберовске конфликтне варијанте и нео-диркемовске консензуалне варијанте функционалистичко-позитивистичке истраживачке парадигме (Vratuša, 2006/2014). Уколико уопште критикују друштвену неједнакост, то они не чине са становишта укидања класне поделе рада као главног системског структуралног њеног извора, већ са типично функционално-позитивистичког становишта проналажења начина да се интегришу и међусобно прилагоде интереси између и унутар класа, те да се установи у новонасталој ситуацији динамичан компетитивни и хармоничан друштвени поредак. Њихов неовеберовски модел класификације класа/слојева са седам или дванаест класа је дефинисан на темељу комбинације разврставања положаја појединаца према занимању и статусу на тржишту рада (послодавац, запослени, samozапослени) у изразима роба и квалификација које ови појединци поседују, који утичу на њихове животне шансе. Њихови модели стратификације не садрже кључни део владајуће класе, власнике контролних пакета деоница у транснационалним корпорацијама и банкарским институцијама. Стога ниједно поглавље у монографији о друштвеној структури земаља БРИК-а није посвећено владајућој класи. Постоје само расута обавештење о малом проценту великих земљопоседника и послодаваца у руралним областима и концентрацији богатства у рукама већинских власника у неколицини крупних корпорација и банака.

Приручник *Друштвена стратификација у БРИК земљама – промене и перспективе* представља вредну упоредну студију друштвених чинилаца економског, политичког и културног раста и развоја. Он такође представља и солидну полазну тачку за неопходна будућа истраживања трендова преображаја друштвене структуре и постојећих доминантних односа друштвене репродукције на светском плану.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Gorshkov, M.K. et all. Eds. (2009). *Life in Times of Crisis*. Alfa-M.
- Peilin L, Gorshkov, M. K, Skalon, C, Sharma, K. L. eds. (2014). *Handbook on Social Stratification In The BRIC Countries: Change and Perspective*. Beograd: Zavod udžbenike [In Serbian]
- Peilin, L. et all.eds. (2005). *Social Stratification in China*. Beijing: Social Sciences Academic Press
- Scalon, C. (2009). *Ensaio de estratificação*. Belo Horizonte: Argumentum
- Sharma, K.L. (2010). *Perspectives on Social Stratification*. Raat Publications
- Vratuša V. (2006/2014). Introduction to sociology of knowledge, In *Sociology of Knowledge 1, 2, 3: Return to the Faculty of Philosophy in Belgrade in an Electronically Supported Form*. Beograd. <http://moodle2.f.bg.ac.rs/mod/forum/view.php?id=765> [In Serbian]